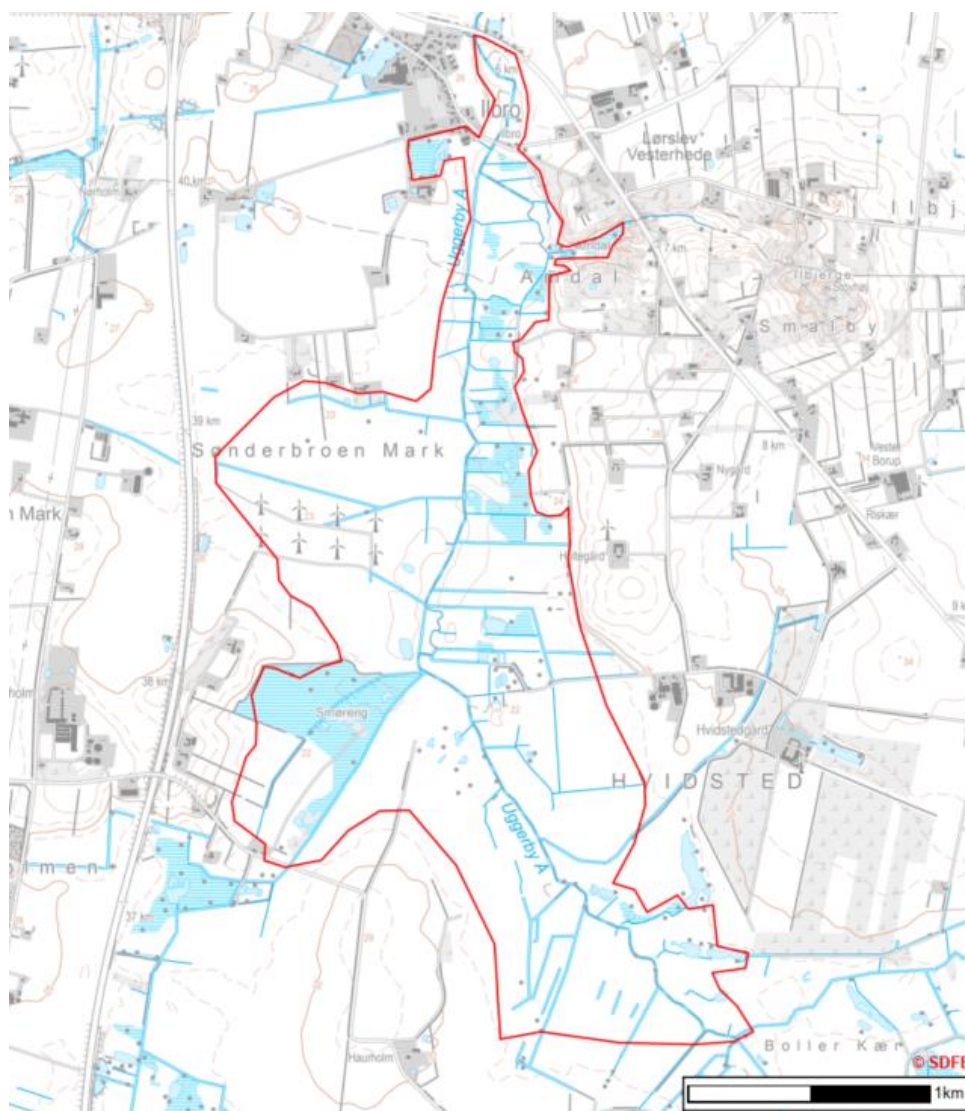

Fremtidens anvendelse af organogene jorde

Promilleprojekt 4300 – Aktiviteter gennemført i 2022

LandboNord

Miljøchef og oplandskonsulent Camilla Lerbjerg Thomsen

Indledning

I en verden præget af klimaforandringer er det vigtigt, at alle væsentlige aktører bidrager til reduktion af udledningen af klimagasser. I Danmark har landbruget en væsentlig udledning af klimagasser, hvoraf en større del kommer som et resultat af drænet og dyrkede organogene jorde, også kaldet lavbundslande. Der er blevet udarbejdet flere forskellige tilskudsordninger til gennemførelse af lavbundsprojekter, hvoraf nogle af ordningerne har eksisteret i en længere årrække, men uden at det har resulteret i udtagning af mange hektarer lavbundslande.

Der kan være flere forskellige forklaringer på, hvorfor tilskudsordningerne ikke har succes med at få gennemført lavbundsprojekterne, bl.a. i forhold til de tekniske forhold som reduktionskravet i ordningerne, de fysiske forhold på arealerne mv. En større del af projekterne må dog opgives grundet manglende lodsejeropbakning.

Promilleprojekt 4300: "Fremtidens anvendelse af organogene jorde", har fokus på at afprøve forskellige metoder til at sikre en positiv fremgang af lavbundsprojekter. Formålet med projektet er at undersøge forskellige mødetyper og involvering af forskellige aktører, for at belyse, hvorvidt der kan skabes bedre opbakning til forundersøgelser i lavbundsprojekter.

Indledende proces

I forbindelse med udvælgelse af demonstrationsområder til promilleprojektet, blev der indgået dialog med Hjørring Kommune. Kommunen havde tidligere set på et vådområdeprojekt i et område kaldet Ilbro Enge, men der havde ikke været opbakning fra lodsejerne til at gennemføre projektet, samtidigt med at vilkår i tilskudsordningerne til vådområder ændrede sig, hvorfor det gjorde det vanskelig at efterleve vilkårene og opnå tilskud. Tidligere jordbundsanalyser havde imidlertid vist, at der var humus i arealerne i området, hvorfor det var relevant at se på området i forhold til den nye klimadagsorden, med fokus på reduktion af CO₂-udledning.

Der blev derfor afholdt et opstartsmøde med deltagelse af undertegnet og projektmagerne fra Hjørring Kommune, for at ligge en strategi for, hvordan projektet på ny skulle opstartes, uden at lodsejerne ville føle sig kørt over, når de allerede havde afvist et lignende projekt i det samme område. Det blev besluttet at afholde et lodsejermøde, hvor landboforeningen deltog med både folkevalgte politikere samt hhv. miljø- og plantecheferne og en planteavlskonsulent der havde et oplæg om fordele og ulemper ved lavbundsprojekter.

En væsentlig del ved lodsejermødet var at sikre, at lodsejerne kom til orde omkring de frustrationer, som de eventuelt måtte have qua det tidligere arbejde omkring vådområdeprojektet. Her var der specielt fokus på, at lodsejerne under det tidligere projekt ikke havde følt sig orienteret om arbejdet med projektet, hvor der gik lange perioder, hvor de ikke blev underrettet om projektets forløb. Det blev derfor aftalt, at kommunen som projektleder skulle have stort fokus på at holde lodsejerne orienteret, også selvom det måske blot var et brev om, at der blev arbejdet på en ansøgning eller de afventede den tekniske forundersøgelse.

Efter lodsejermødet igangsatte kommunen en forundersøgelse, som viste, at en stor del af lodsejerne var positivt stemt for at gå videre med projektet, men desværre viste den tekniske forundersøgelse, at det ville blive vanskeligt at opnå de nødvendige reduktioner i udledningen af emissionerne, som er vilkår i den tilskudsordning, som kommunerne har mulighed for at søge.

Der er forskellige vilkår i de forskellige tilskudsordninger omkring lavbundsprojekter, hvorfor jeg undersøgte, om det ville være muligt at anvende lavbundsordningen som kan søges af Naturstyrelsen i Ilbro Enge. Umiddelbart så det ud fra forundersøgelsen ud til, at projektet ville leve op til vilkårene i lavbundsordningen, hvorfor jeg kontaktede kommunen for at aftale et eventuelt møde med Naturstyrelsen. Kommunen var som udgangspunkt ikke interesseret i at overdrage projektet til Naturstyrelsen, men indvilligede i at afholde et samarbejds-møde med Naturstyrelsen.

Til mødet blev Hjørring Kommune, Naturstyrelsen og Limfjords sekretariatet inviteret, hvor undertegnet og chefen for LandboNords planteavl deltog. Mødet blev afholdt på landbocenteret og med mig som vært. Dialogen på mødet var god, hvor Naturstyrelsen gjorde det klart, at de som udgangspunkt gerne ville hjælpe

kommunen med deres projekter, men at de ikke var interesseret i mindre projekter (<50 ha). På mødet blev der også drøftet konkrete kommende projekter, hvor vi så på, hvilke områder der kunne være væsentlige at arbejde videre med, og hvilke områder, som Naturstyrelsen eller kommunen allerede havde set på.

I løbet af mødet, blev det også drøftet, at landbrugsrådgivningen/landboforeningen kunne have en væsentlig rolle i den indledende dialog med lodsejerne, for at sikre en mere positiv tilgang til kommende projekter, hvortil både Naturstyrelsen og kommunen var positive.

Naturstyrelsen blev herefter inviteret ind til møde med LandboNords bestyrelse, hvor de præsenterede deres arbejde med lavbundsprojekterne og vigtigheden i at vi får udtaget lavbund. Herefter blev det drøftet, hvorledes LandboNord og foreningen kunne bidrage positivt til arbejdet med lavbundsarealerne, hvorfor der bl.a. blev arrangeret en ekskursion for LandboNords medlemmer, for at komme ud og se på realiserede lavbundsprojekter og få en dialog med lodsejere, som allerede havde været en del af projekterne, samt oplæg fra Naturstyrelsen og Landbrugsstyrelsens jordfordelingskontor.

Jeg har arbejdet videre med Hjørring Kommune med at finde ny potentielle områder til lavbundsprojekter, og bl.a. har vi været ved at se på et område kaldet Tollestrup Mose. I forbindelse med lavbundsområdet, har vi været ved at se på mulighederne for at lave et MUFJO (multifunktionel jordfordeling)-projekt, hvor både Ilbro Enge og Tollestrup Mose kunne indgå, således lodsejerne ville kunne opnå en større og mere omfattende jordfordeling. En større gruppe af lodsejere var meget positive omkring udsigten til et MUFJO-projekt, og havde selv spillet ind med flere rekreative tiltag til glæde for lokalsamfundet, samtidigt med at det kunne sikres, at hvis projektet ved Ilbro Enge skulle gennemføres, så kunne der findes erstatningsjord i et større område, som bl.a. kunne afhjælpe den ene lodsejer, som var udfordret på afgrænsningsarealer.

Desværre viste beregningerne, at der ikke kunne opnås nok point til at komme i betragtning til et MUFJO-projekt.

Løbende erfaringer

Opstartsmøde med Hjørring Kommune

Det var positivt at mødes med Hjørring Kommune inden de havde opstartet lavbundsprojektet. Dette gav mulighed for at vi kunne drøfte tilgangen til lodsejerne, og hvilken rolle som landboforeningen kunne have. Den tidligere dialog gav også mulighed for, at de lokale konsulenter kunne bidrage med deres viden på området, bl.a. i forhold til en lodsejer som havde planer om et større solcelleprojekt i området, som skulle tænkes ind i et lavbundsprojekt. Det var givtigt med et møde, hvor kommunen kunne fremlægge deres visioner med området, samtidigt med at vi kunne drøfte, hvilke udfordringer vi som landbrugsrådgivere kunne se, bl.a. i forhold til større husdyrhold med behov for arealer til afgræsning og harmoniareal.

Endvidere bidrog opstartsmødet til en følelse af et fælles projekt mellem landboforeningen og kommunen, som gav en følelse af ejerskab til begge parter. Ejerskabsfølelsen bidrager til at begge parter engagere sig, og levere til projektet med en positiv indstilling.

Til opstartsmødet med lodsejerne var det væsentligt at understrege overfor lodsejerne, at der ikke var et færdigt projekt, og at de tidligere planer var vasket helt væk, så lodsejerne på den måde havde en mulighed for at komme med deres indspil til udformning og ønsker. På mødet var der en udførlig gennemgang af tidshorisonterne på projektet, for at sikre sig, at lodsejerne havde en fornemmelse af, at selv om der måske over en længere periode kunne føles, at der ikke var fremskridt i projektet, så blev der alligevel arbejdet med projektet. Samtidigt var det positivt at have deltagelse af en planteavlskonsulent, som holde oplæg om de positive og negative sider ved at gå med i et lavbundsprojekt – det var essentielt at oplægget blev holdt fuldstændigt fagligt, så lodsejerne ikke følte sig presset af deres konsulent.

Til mødet var der medtaget store kort, som var et godt dialogværktøj til at høre lodsejernes tanker og bekymringer, og der kunne trækkes en stor mængde viden fra lodsejerne om bl.a. dræn, våde områder og udfordringer med vandløbet i ådalen.

Lodsejerne havde samtidig mulighed for at drøfte sagen med undertegnet og chefen for planteavlsrådgivningen, og det gav muligheden for at svare på helt landbrugsfaglige spørgsmål, og vores generelle tanker om at gå ind i et lavbundsprojekt.

En del af lodsejerne gav udtryk for en bekymring for, at arealerne i projektet senere skulle udvikle sig til at blive ammoniakfølsom natur, som ville komme i konflikt med de større husdyrbrug. Dette var en barriere, som vi ikke umiddelbart kunne fjerne, da der endnu ikke fremgår en klar afklaring på, om ny natur i lavbundsprojekter vil være ammoniakfølsom, og dermed give begrænsninger i forhold til husdyrhold. Det er essentielt for fremtidige projekter, at denne problemstilling løses, da det kan medføre at selv landmænd der umiddelbart er positivt stemt overfor et lavbundsprojekt, vil se sig nødsaget til at takke nej, i frygt for at det vil kunne medføre restriktioner på deres husdyrhold.

Foruden frykten for at selve staldanlægget vil komme i konflikt med et lavbundsprojekt, så var der også en lodsejer, som var udfordret på fremtidige afgræsnings- og harmoniarealer. Lodsejeren ejer en ejendommen, som vil komme til at ligge lige i udkanten af lavbundsprojektet, og da der ligger en pileplantage umiddelbart lige op af ejendommen, vil det være vanskeligt at erstatte jorden, med arealer i umiddelbar tilknytning til ejendommen. Lodsejeren havde derfor meget vanskeligt ved at se sig selv i projektet, da det ville vanskeliggøre hans produktion efterfølgende.

Lodsejerne var noget utilfredse med at der ikke kunne gives en klar udmelding om mulighederne for at få kompensation til arealer udpeget efter Naturbeskyttelseslovens §3. Dette er en problemstilling, som vi generelt ser flere steder, og mange lodsejere fortæller åbent om, at de ikke mener at deres pengeinstitutter vil acceptere, at man lægger en tinglysning på arealerne uden erstatning.

Efter opstartsmødet fortsatte Hjørring Kommune projektet selv, hvor de udførte den ejendomsmæssig undersøgelse, mens de havde hyret COWI til at udføre den tekniske forundersøgelse. Generelt var det en periode med noget frustration for undertegnet, da vi i landboforeningen ikke blev underrettet om, hvordan det fortsatte arbejde skred frem, og derfor ikke kunne holde lodsejerne underrettet. Endvidere var en del lodsejere nødt til at kontakte konsulenterne, da kommunen ikke kunne give svar på, hvilke tilskudsregler arealerne fremadrettet kunne blive omfattet af. Det ville derfor umiddelbart have været givtigt, om der var tilknyttet en landbrugsrådgiver til den ejendomsmæssige forundersøgelse, som kunne give svar på, hvilke rettigheder der var på de forskellige arealer, og hvilke muligheder, som vil være på arealerne efterfølgende.

Ved forundersøgelsens afslutning blev der afholdt endnu et lodsejermøde, hvor kommunen havde adspurgt undertegnet, om jeg kunne komme og holde oplæg om de nye regler omkring artikel 32. Endvidere deltog næstformanden i LandboNord samt kredsformanden i den pågældende kommune, for at give opbakning til projektet, og opfordre deres medlemmer til at gå med i projektet. Desværre var kommunikationen mellem undertegnet og kommunen ikke klar, hvorfor jeg og de folkevalgte ikke var underrettet om, at resultaterne i den tekniske forundersøgelse viste, at projektet slet ikke var realiserbart i forhold til vilkårene i tilskudsordningen. Dette gav en noget ærgerlig stemning, også blandt lodsejerne, som ellers i høj grad så positivt på projektet. Her ville det have været ønsket, at kommunen havde haft kontaktet undertegnet inden, og vi kunne have drøftet mulighederne, bl.a. i forhold til at videregive projektet til Naturstyrelsen. Erfaringen fra processen omkring Ilbro Enge viste i høj grad, at det er essentielt at landbrugsrådgiverne har mulighed for at sidde tæt med i hele processen, for at kunne bidrage med viden og sparring, både til lodsejerne og til projektejerne.

Det er stadigvæk klart, at der endnu ikke er så stor interesse og opbakning fra lodsejere i lavbundsområder. Undertegnet har derfor sammen med foreningen i LandboNord forsøgt at arrangere en medlemstur til Midtjylland for at besøge et realiseret lavbundsprojekt og møde nogle af de lodsejere, som har lagt arealer til projektet. Desværre var der kun 1 tilmeldt til arrangementet, hvorfor det blev aflyst. Tilbage meldingen fra øvrige landmænd var, at de syntes at det var en lang tur for at se på et lavbundsprojekt, hvorfor det er essentielt, at der bliver etableret nogle flere lavbundsprojekter fordelt i hele landet, således de kan bruges til fremvisninger, og dermed bidrage til at fjerne nogle af de myter, som lodsejere måtte have.

I Nordjylland har undertegnet været i kontakt med flere lodsejere, som har været interesseret i at få lavet lavbundsprojekter, men som dog ikke har været interesseret i at være projektleder i forhold til et tilskud igennem Klima-lavbundsordningen. Her er vi blevet udfordret på, at en stor del af kommunerne ikke har ressourcerne og bemandingen til at modtage og arbejde med lavbundsprojekterne, hvorfor de ofte ender med at falde til jorden. Undertegnet har derfor arbejdet med dialogen med kommunerne, bl.a. i forbindelse med DK2020, om at det var essentielt at sikre mandskab til at takle opgaverne med lavbundsprojekter i fremtiden, hvis vi

skal nå i mål med at reducere CO₂-udledningen med 70 %. Det er derfor også positivt, at kommunerne har store ambitioner om at udtage mange hektarer lavbundslande i deres DK2020-planer, hvorfor det må være forventeligt, at planerne bliver fulgt op af en udvidelse på medarbejderstaben, så de er klar til at modtage projekter. Det er dog også tydeligt i dialogen med kommunerne, at det er essentielt med landbrugsrådgivere som en del af arbejdet med udtagningen. For det første fordi lodsejerne har stor tillid til deres rådgivere, hvorimod forholdet til de lokale myndigheder kan være mere anstrengt. Samtidigt har landbrugsrådgiverne ofte løbende dialoger med lodsejerne, det kan være i forbindelse med andre rådgivningsopgaver, ERFA-møder, informationsaftner mv., hvorfor det er mere naturligt at have en dialog om eventuelle nye projekter, som kan videregives til kommunerne eller Naturstyrelsen.

Udfordringer

I løbet af projektet blev en lodsejer besøgt der på udpegningskortet havde ca. 400 ha lavbundsland, men jordbundsanalyser på arealerne viste, at der reelt set kun var 40 ha med lavbund. Der kan altså være en risiko for, at de usikkerheder der er i udpegningskortene, kan medføre mange spildte timers arbejde, førend der bliver klarlagt, hvorvidt arealerne er lavbund. Her er den enkelte lodsejers viden essentielt, da de ofte har en fornemmelse af, hvilke typer jord de har – men en jordbundsanalyse vil altid være aktuel i forhold til at vurdere mængden af humus.

Lodsejeren ville gerne lave et projekt med de sidste 40 ha lavbundsland, men ønskede ikke at stå med ansvaret og arbejdet som projektleder, bl.a. i forhold til at skulle ligge pengene ud til at starte med, samtidigt med at lodsejeren var bekymret for at stå med et ansvar overfor sine naboer, hvis arealer udenfor projektet skulle opleve at blive vådere. Undertegnet rettede derfor henvendelse til de to kommuner hvori arealerne var placeret. Kommunerne havde dog ikke mandskab til at løfte projekterne igennem Klima-lavbundsordningen, hvorfor de i første omgang måtte skrinlægges. Der er store udfordringer med manglende mandskab til at håndtere arbejdet med kommende lavbundsprojekter, og i særdeleshed i forhold til at håndtere mindre projekter på under 50 ha.

Naturstyrelsen blev kontaktet omkring lodsejers ønske og besøgte sammen med undertegnet lodsejers tilbageværende 40 ha lavbund, for at vurdere, hvorvidt det var muligt at gennemføre et lavbundsprojekt. Det blev desværre ikke fundet realistisk at gennemføre et projekt, da det ikke var praktisk muligt at løfte vandet på arealet op i en terrænhøjde der ville have den ønskede effekt.

I løbet af projektet er der blevet hold flere møder mellem undertegnet, landboforeningen, diverse kommuner, Naturstyrelsen og Limfjordsrådet. Møderne har haft afsæt i at finde ud af de bedste samarbejdsformer, men en udfordring kan være, at selvom vi bliver enige om at samarbejdet skal styrkes og at vi skal trække på hinandens styrker, så har vi forskellige dagsordner. Naturstyrelsen har fået en stor bevilling til at arbejde med lavbundsområder, men er kun interesseret i de store projekter, kommunerne har fokus på helhedsprojekter, som medfører større arbejder samtidigt med manglende bemanding, mens landboforeningen har bekymringer om for lave erstatninger og konflikter med produktionsejendommene. Det er derfor essentielt der fortsat arbejdes på at styrke samarbejdet mellem aktører, således lodsejerne føler sig trygge ved at deltage i projekterne, og at de skrider frem planmæssigt.

Tidshorisonten på lavbundsprojekterne er også en udfordring, da mange lodsejere ønsker at gennemførelsen af projekterne skal ske hurtigt, når først beslutning om en realisering er taget. Her er det vigtigt at sikre, at der jævnligt er tilbagemeldinger til lodsejerne om status på projekterne, således de føler at der fortsat er fremgang, og at de har mulighed for at bidrage til projektet – på den måde opnås der også en følelse af ejerskab. Det er en udfordring, at kommunerne ikke har de samme tilskudsmuligheder som Naturstyrelsen. I det pågældende projekt, som der er arbejdet med i dette promilleprojekt, viste problemstillingen sig meget tydeligt, da forundersøgelsen viste, at projektet ikke levede op til vilkårene i tilskudsordningen. Det ville dog have været en mulighed, at Naturstyrelsen overtog projektet, og søgte i de tilskudsordninger, som de har tilgængelige. Det virker imidlertid ikke logisk, at kommunerne ikke har de samme vilkår i tilskudsordningerne som Naturstyrelsen. Ved at sikre lige lempelige vilkår for alle aktører, så ville det være mere smidigt at få realiseret projekter, da der ville være mulighed for flere projektledere. Det ville kunne gøre en forskel, om kommunerne ville kunne

søge de mindre projekter, som Naturstyrelsen ikke har interesse i, hvorved arbejdet med udtagning kunne gå hurtigere.

I Nordjylland udgør størrelsen på engangskompensationen i Klima-lavbundsordningen også en udfordring. Jorde i Nordjylland bliver solgt for over 100.000 kr. pr ha, hvorfor der som udgangspunkt ikke er interesse i de nuværende takster. Lavbundsprojekterne skal derfor enten gennemføres med jordfordeling, højere kompensation eller direkte salg.

I et andet område, som der har været set på i forbindelse med dette promilleprojekt, var udfordringen manglen på jord til jordfordeling. Lige inden opstarten af projektet blev to større ejendomme i området solgt til større landbrug, som umiddelbart ikke har interesse i at være en del af et lavbundsprojekt, og skulle der være interesse, så vil det blive til en betragtelig merpris, end hvad ejendommen blev købt for. Naturstyrelsen har i dag muligheden for at opkøbe ejendomme førend der lægger et lavbundsprojekt klar, men det vil være væsentligt, om kommunerne fik den samme mulighed, da de er kendt i lokalsamfundet, og derfor bedre har muligheden for at opdage, hvis potentielle ejendomme kommer til salg.

Det er en udfordring, at det endnu ikke er klart, hvordan kompensationen er for de arealer der er udpeget som §3 natur. Selvom lodsejerne er bundet af de restriktive regler der er på naturarealerne i dag, så kan det være vanskeligt efter gennemførslen af et lavbundsprojekt at opretholde den nuværende naturpleje kombineret med ammekvæg som der evt. er på arealet. For nogle lodsejere vil det altså føles som at give sin jord "gratis" væk, mens andre er bundet af belåninger på arealet.

Arbejdet med promilleprojektet har vist, at der stadigvæk er en skepsis hos lodsejerne omkring deltagelse i lavbundsprojekter. Det er derfor væsentligt, at landbrugsrådgivere inddrages tidligt i processen, både i forhold til deres kendskab til lodsejerne og deres jorde, men også i forhold til kendskabet til de bekymringer der kan opstå. Samtidigt kan rådgiverne også bidrage med at se på, hvilke muligheder lodsejerne kan opnå ved at indgå i et projekt, det kan f.eks. være i forbindelse med en jordfordeling, jagtinteresser eller deltagelse i et MUFJO-projekt. Det er derfor en udfordring, at der på nuværende tidspunkt ikke er finansiering til det indledende arbejde for landbrugsrådgivere.

Bilagsoversigt:

Bilag 1: Oversigtskort over projektområdet i Ilbro Enge

Bilag 2: Indkaldelse til lodsejermøde

Bilag 3: Opsummering af forundersøgelse

Bilag 4: Opfølgning efter lodsejermøde

Bilag 5: Orientering fra kommunen om videre arbejde

Bilag 6: Oversigtskort over lodsejer med 40 ha lavbund screenet sammen med Naturstyrelsen